

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РИЗИКОМ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ризики корпоративного управління мають величезний вплив на економіку України. У структурі великих фінансових і промислових корпорацій світу підрозділи з управління ризиками є обов'язковими елементами, що забезпечують безпеку та ефективність виробництва. Українські компанії намагаються перетворити ризик-менеджмент на допоміжну функцію, обмежуються ідентифікацією та ранжуванням ризиків, не приділяючи достатньої уваги аналізу й опрацюванню стратегії. У більшості вітчизняних фірм (особливо в АПК) немає компетентних спеціалістів у галузі ризикології. Таким чином, система управління ризиками в Україні потребує вдосконалення.

Серед дослідників ризику слід виділити таких учених як А. Альгін, Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, О. Моргенштейн, Ф. Найт, Дж. Нейман, Дж. Бароне-Адезі, Т. Боллерслев, К. Гіаннопоулос, Р. Енгель. Проте питання управління економічним ризиком в корпоративному секторі до цього часу залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є визначення механізмів управління економічним ризиком у корпоративному середовищі, методологічну основу якого становлять концепції вітчизняних та іноземних економістів.

Починаючи з другої половини ХХ ст. розвиток економік розвинутих країн світу набуває інноваційного характеру, що значною мірою базується на венчурному капіталі. Безумовним лідером у формуванні венчурного бізнесу та використанні його послуг для активізації розвитку новітніх технологій, інноваційних конкурентоспроможних продуктів є США. У країнах Західної Європи він інтенсивно використовується в традиційних галузях економіки з помірним інноваційним потенціалом.

Зарубіжний досвід з питань розвитку венчурного бізнесу для України може бути корисний в таких напрямках [5]:

досвід США в організації внутрішньокорпоративних венчурних структур;

досвід Канади по залученню заощаджень населення для участі у венчурному бізнесі;

досвід Росії у питаннях створення нормативно-правової бази.

Управління ризиком у корпоративному середовищі за своєю природою більш складне, ніж у фі-

нансовій діяльності (торгова, інвестиційна функції), оскільки компанії мають як нехеджовані ділові ризики (що стосуються виробів і послуг, вироблених ними), так і хеджовані ринкові ризики (наприклад, валютний, процентної ставки, вплив курсу акцій). Якщо фінансові менеджери (наприклад, трейдери, які управляють портфельними інвестиціями) схильні управляти вартістю активів і зобов'язань, то корпоративні менеджери віддають перевагу таким факторам як зростання і нестабільність фінансових результатів корпорації (дохід, грошові потоки). Порівняно з фінансовими установами, що одержують операційний прибуток шляхом діяльності з ризиковими короткостроковими позиціями, корпорації менш чутливі до щоденних коливань на ринку і зосереджуються на щомісячних і щоквартальних змінах доходу при оцінюванні діяльності фірми.

Багато транснаціональних корпорацій нині мають власні системи оцінки ризиків і вибору методів захисту, які залежать від характеру діяльності та економічної стратегії, організаційної структури, складу активів і пасивів інституту. Для великих ТНК зі значним обсягом міжнародних операцій актуальним є питання централізації управління ризиком на рівні всієї корпорації. Управління ризиком полягає у виборі однієї з кількох варіантів стратегій. Більшість корпорацій і банків віддають перевагу проведенню селективного управління ризиком, тобто страхуванню лише такого ризику, імовірність якого досить велика. Частина ризику може бути прийнята корпорацією у сподіванні на прийнятний розвиток кон'юнктури — питання полягає лише у визначенні його рівня і оцінюванні вартості страхування. Після того як прийнято рішення про необхідність захисту, корпорація обирає відповідний метод управління ризиком. Ці методи в практиці ТНК прийнято поділяти на внутрішні та зовнішні. Перші — це заходи щодо запобігання виникнення ризику, тобто превентивного характеру. Другі — впливають головним чином не на процес виникнення ризику, а на його наслідки шляхом їх усунення. І внутрішні, і зовнішні методи можуть мати короткостроковий (тобто тактичний) або довгостроковий (стратегічний) характер. Усі зовнішні методи покликані передусім перенести ризик на інші установи, які виступають учасниками відповідних операцій. У повсякденній практиці зовнішні

та внутрішні методи управління ризиком часто комбінують для досягнення найбільшого ефекту.

З появою методології вимірювання ризику *Value-at-Risk* (VaR), вперше застосованої в 1990-х роках фінансовими установами для вимірювання потенційного впливу ринкового ризику на ринкову вартість портфелів фінансових інструментів, безліч компаній були зацікавлені у застосуванні концепції VaR в корпоративному середовищі. Результатом такої зацікавленості став розроблений західними спеціалістами підхід *Corporate Metrics Group* для корпоративного середовища, що надає методологію аналізу ринкового ризику, яка враховує діапазон зважених ринкових ризиків різних видів і тим самим розширює традиційні уявлення про ризикологію.

Corporate Metrics — це широкий набір визначень, методологій, масивів даних і програмного забезпечення для вимірювання ринкового ризику у корпоративному середовищі [2]. Пакет розробляється для приведення у відповідність прогнозів довгостроковим діловим циклом компанії і базується на доході й грошових потоках. *Corporate Metrics* розширює стандартні засоби аналізу, такі як аналіз чутливості, розглядаючи ризики в усіх можливих сценаріях; пропонує аналітичну структуру для ідентифікації ринкових ризиків, властивих корпораціям, через інтеграцію вимірювання ризиків в процесі планування і бюджетування; розглядає ключові положення процесу відображення співвідношення між змінами ринкових ставок і їх дією на фінансові результати; забезпечує пояснення різних методів для прогнозування ринкових ставок і цін на тривалий період з метою формування сценаріїв, необхідних для оцінки ризику; пояснює, як використовувати відображені дії і сценарії для розподілу фінансових результатів; дає загальні критерії оцінки ризику.

У Великобританії результатом спільної роботи провідних організацій, що займаються питаннями ризик — менеджменту (Асоціації Ризик Менеджменту і Страхування (AIRMIC), Інституту Ризик Менеджменту (IRM), Національного Форуму Ризик Менеджменту в Суспільному Секторі) стала розробка Стандартів управління ризиками (*Risk Management Standards*) [3]. Метою створення подібних стандартів було узгодження основних питань, які стосуються ризик-менеджменту, а саме: термінології, що використовується; процесу практичного застосування ризик-менеджменту; організаційної структури ризик-менеджменту. Розроблені стандарти засновані на оптимальних рішеннях різних організацій, що, відповідно, дає можливість їх широкого застосування. При розробці стандартів управління ризиками використовувалась термінологія Міжнародної Організації по Стандартизації ISO/IEC *Guide Risk Management*. Особливістю цього документа є відповідність принципів управління ризиками великої

корпорації основним вимогам ризик-менеджменту в сучасних умовах України.

Цікавою тенденцією в сучасному бізнесі є зближення ризик-менеджменту і внутрішнього аудиту. Ця тенденція була зафіксована в акті Сарбейнса-Окслі (*Sarbanes-Oxley Act, 2002, США*). На підтвердження цього факту комітет спонсорських організацій Комісії Тредвея — *Committee Sponsoring Organizations Treadway Commission (COSO)* розробив «Концептуальні основи внутрішнього контролю» для допомоги організаціям у проведенні оцінювання й удосконалення їх систем внутрішнього контролю. Крім того, COSO ініціював проєкт з розробки концептуальних основ управління ризиками для використання керівництвом компанії при оцінюванні системи управління ризиками. Для реалізації проєкту була залучена компанія *Pricewaterhouse Coopers*. Документ «Концептуальні основи управління ризиками організацій» не замінює «Концептуальні основи внутрішнього контролю», а продовжує розгляд питань внутрішнього контролю, при цьому акцент робиться на ширше поняття управління ризиками [6].

Надійним способом уникнути ризиків є власна система збору й аналізу інформації. Як зразок можна назвати систему *Due Diligence* (належної уваги), практиковану на Заході для збору даних про позиційного партнера.

Більшою мірою розповсюджені Інформаційні Системи Управління ризику (RMIS) — комп'ютеризовані системи, які забезпечують прийняття ефективних за вартістю рішень інформаційного управління навколо ключових процесів компанії, таких як оцінка, контроль та фінансування ризику [1].

Вартою уваги є система «Контур Корпорація. Фінансове управління» виробництва *Intersoft Lab* — комплексна автоматизована система управління компанією за принципом технологій «Сховище даних» (*Data Warehouse*), яка включає набір управлінських додатків для фінансового планування і бюджетування, трансфертного управління ресурсами, ведення управлінського обліку, підготовки звітності тощо [4]. Застосування системи, побудованої на основі «Сховища», дає змогу підвести єдину інформаційну і технологічну платформу для розрахунку різномірних ризиків. Перспективи розвитку системи управління ринковими ризиками на основі системи «Контур Корпорація. Фінансове управління» припускають створення динамічних зручних інтерфейсів введення прогнозованих операцій і моделювання стану ринку, розрахунків на їх основі майбутніх потоків платежів, а також оформлення Управлінських балансів і Звітів про прибутки і збитки.

Більшість російських компаній для розрахунку ризиків застосовує програмні продукти власної розробки. Найчастіше основою для створення таких

систем служать СУБД (*MS Access, Interbase*) і електронні таблиці (*MS Excel*). Рідше використовуються промислові платформи (*Oracle, MS SQL*). Необхідність власних розробок пов'язана, в основному, з відсутністю промислових систем із базовою функціональністю для комплексного розрахунку ризиків.

Для сучасного українського бізнесу актуальним є питання створення власних адекватних бізнесу систем управління ризиками, тому що існуючі іноземні засоби ризик-менеджменту, включаючи програмні продукти, розраховані на іншу кон'юнктуру, іншу корпоративну культуру, інший менталітет.

Висновки. Національна система управління ризиками (принаймні, стосовно операційних ризиків) зводиться до підтримки процесу страхування і надання інформації про збитки. Українському бізнесу потрібне використання професійних технологій ризик-менеджменту. Політика у сфері управління ризиками компанії повинна будуватися за принципом інтегрованого управління ризиками на корпоративному рівні і бути доступною для будь-якого співробітника. Грамотно побудована система управління ризиками підприємства дає можливість стабілізувати найважливіші стратегічні та тактичні показники діяльності, оптимізувати розміщення ресурсів, капіталу відповідно до оцінки ризиків, запобігти втратам, підготувати бізнес до дій в надзвичайній ситуації і підвищити репутацію компанії. Зовнішні

прояви успішного ризик-менеджменту, в свою чергу, позначаються на здешевленні програм страховок, на підвищенні кредитних рейтингів і зниженні вартості фінансування. Варто підкреслити, що управління ризиками — одна з основних функцій у сучасній системі корпоративного управління.

Список літератури

1. Duden, David and Geaglone, Peter. (2006) For Risk Managers — Enterprise Risk Systems Compared, Risk & Insurance Technology Magazine.
2. <http://www.riskmetrics.com>
3. Risk Management Standard: AIRMIC — The association of Insurance and Risk Managers, ALARM — The National Forum for Risk Management in the Public Sector, IRM — The Institute of Risk Management, 2002 // www.ferma-asso.org.
4. Ашкинадзе А. Использование системы Контур Корпорация. Финансовое управление для управления рыночными рисками / Ашкинадзе А. // Аналитический банковский журнал. — 2002. — № 11. — С. 17—24.
5. Долішня М.М. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності управління процесами розвитку венчурного бізнесу в Україні / М. М. Долішня // Регіональні суспільні системи. — Вип. 3 (XLVII). — 2004. — С. 255—260.
6. Ричард М. Стейнберг. Управление рисками организаций. Интегрированная модель. Концептуальные основы / Ричард М. Стейнберг, Майлс И. Эй. Эверсон, Фрэнк Джей. Мартене, Люси И. Ноттингэм. — М.: Департамент переводов. — 2004. — 214 с.